



Journal of Human Rights and Peace Studies

journal homepage: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/HRPS/index>



Peace Journalism: The State of the Arts and the Future Trends วารสารศาสตร์สันติภาพ: สถานภาพขององค์ความรู้และทิศทางในอนาคต

Phirakan Kai-nunna/ภีรกาญจน์ ไค่นุ่นนา¹

Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University/คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Email: phirakan.k@psu.ac.th

Parichart Sthapitanonda/ปาริชาติ สถาปิตานนท์²

Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University/คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Email: parichart.s@chula.ac.th

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received: 25 June 2019

Revised: 8 Nov 2019

Accepted: 27 June 2019

Keywords:

Peace journalism

War journalism

State of the art

The article aims to present the state of the art on peace journalism and its trend of study. We have applied the content analysis as our tools to analyze data from the academic databases, published since 2002 to 2017. The results of the study are as follows: 1) the peace journalism is a new area of research, which are presented in the academic paper, research paper, and yearbook. 2) The content analysis is a basic methodology to understand peace journalism, especially from the source of newspapers. 3) The body of knowledge on peace journalism is mainly developed during the Wartime, especially from the Middle East and South Asian Countries. 4) The further trends of peace journalism studies are as follows: first, the extension for peace journalism in the newspaper to broadcast media, and the social network sites where they are highly accessed by the public. Secondly, the application of netnography as a new tool to understand peace journalism in the digital communities and new media landscapes. Thirdly, the timeframe of the study is extended to cover the pre-wartime and the post-wartime. In

¹นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต

² ศาสตราจารย์และอาจารย์ที่ปรึกษา

addition, the focus of study has included the local conflict, and the civic journalism as the new area of peace journalism.

บทคัดย่อ

คำสำคัญ:

วารสารศาสตร์สันติภาพ

วารสารศาสตร์สงคราม

สถานภาพองค์ความรู้

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพขององค์ความรู้ด้านวารสารศาสตร์สันติภาพ ทั้งในปัจจุบัน และทิศทางในอนาคต โดยประยุกต์ใช้หลักการวิเคราะห์เอกสารในการศึกษาข้อมูลจากฐานข้อมูลวิชาการระดับนานาชาติที่มีการเผยแพร่ในระหว่างปี 2545-2560 ผลการศึกษา พบว่า 1) ความรู้เรื่องวารสารศาสตร์สันติภาพเป็นประเด็นใหม่ที่อยู่ในระยะเริ่มต้น และปรากฏในรูปแบบบทความวิชาการ บทความวิจัย และรายงานวิจัย 2) แนวทางการพัฒนาองค์ความรู้เรื่องวารสารศาสตร์สันติภาพส่วนใหญ่ มักพบในลักษณะของการวิเคราะห์เนื้อหาในสื่อสิ่งพิมพ์ 3) องค์ความรู้ด้านวารสารศาสตร์สันติภาพมักพัฒนาขึ้นในช่วงเวลาที่มีความขัดแย้ง โดยเฉพาะในระยะสงคราม ในพื้นที่ตะวันออกกลางและในเอเชียใต้ 4) แนวโน้มของการศึกษาในอนาคต ประกอบด้วย (ก) การขยายขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษาจากวารสารศาสตร์สันติภาพในสื่อสิ่งพิมพ์ ไปสู่ช่องทางการสื่อสารอื่น ๆ อาทิ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสังคม และชุมชนดิจิทัลมากขึ้น (ข) การออกแบบการวิจัยให้สอดคล้องกับคุณลักษณะเฉพาะของสื่อแต่ละประเภท (ค) การให้ความสำคัญกับการนำแนวทางการศึกษามานุษยวิทยาทางอินเทอร์เน็ตมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาในบริบทของภูมิทัศน์สื่อและข่าวสารร่วมสมัย (ง) การขยายช่วงเวลาในการศึกษาให้ครอบคลุมช่วงเวลาที่กว้างขวางขึ้น นับตั้งแต่ช่วงก่อนสงคราม ช่วงเปลี่ยนผ่านความขัดแย้ง และช่วงหลังระยะหลังสงคราม (จ) การขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่มิติด้านวารสารศาสตร์สันติภาพแบบทางเลือก อาทิ การรายงานข่าวความขัดแย้งในท้องถิ่น และการศึกษาความเป็นวารสารศาสตร์สันติภาพในสื่อพลเมือง

บทนำ

แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ (Peace journalism) มีพื้นฐานจากการวิจัยเรื่องโครงสร้างข่าวต่างประเทศ: การนำเสนอวิกฤตในคองโก คิวบา และไซปรัสของหนังสือพิมพ์ 4 ฉบับในประเทศนอร์เวย์ (The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers) โดย Johan Galtung³ และ Mari Holmboe Ruge⁴ ซึ่งเป็นนักวิชาการจากสถาบันการวิจัยสันติภาพ (Peace Research Institute Oslo) ประเทศนอร์เวย์ ผลการวิจัยดังกล่าวตีพิมพ์ในวารสาร Essays in the Peace Research ในปี 1965 จากนั้น Galtung มีผลงานวิชาการในประเด็นดังกล่าวอีกในปี 1992 ซึ่งเขียนร่วมกับ Richard C. Vincent (Galtung & Vincent, 1992) ซึ่งนำเสนอประเด็นสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ประเทศที่เป็นผู้นำทั้งหลาย (Nation elites) เป็นปัจจัยสำคัญที่ควบคุมข่าวสารความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั่วโลก (Atay, 2017) เป็นต้น

จากจุดกำเนิดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า วารสารศาสตร์สันติภาพนั้น พัฒนามาจากรากฐานการศึกษาความขัดแย้งและสันติภาพ โดย Galtung และ Ruge ต่างได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากท่านมหาตมา คานธี ซึ่งเป็นผู้นำการต่อสู้โดยไม่ใช้ความรุนแรง (Non-violence) ชาวอินเดียในช่วงการเรียกร้องเอกราชระหว่างปี 1930-1947 จากการปกครองของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ

ต่อจากนั้น Jake Lynch และ Annabel McGoldrick ซึ่งเป็นอดีตนักข่าวที่ผันตัวเองมาเป็นนักวิชาการและผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง (Centre for Peace and Conflict Studies) ของมหาวิทยาลัยซิดนีย์ (University of Sydney) ประเทศออสเตรเลียได้ต่อยอดแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพร่วมกับ Galtung ด้วยดังที่ปรากฏหนังสือเล่มสำคัญ ๆ เช่น วารสารศาสตร์สันติภาพ, มันคืออะไร, ทำอย่างไร (Peace journalism, what is it? How to do it?) (McGoldrick & Lynch, 2000) วารสารศาสตร์สันติภาพ (Peace journalism) (Lynch & McGoldrick, 2005) การรายงานข่าวความขัดแย้ง: แนวทางใหม่ในวารสารศาสตร์สันติภาพ (Reporting conflict: new directions in peace journalism) (Lynch & Galtung, 2010) เป็นต้น

ปัจจุบันแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพได้รับความสนใจนำไปใช้เป็นกรอบการศึกษาค้นคว้าที่ของสื่อมวลชนต่อสถานการณ์ความขัดแย้งมากขึ้น อย่างน้อยก็ปรากฏเป็นผลงานทางวิชาการที่ได้รับการ

³ เขาเป็นนักสันติศึกษาที่ University of Oslo เป็นผู้ร่วมก่อตั้งและเคยเป็นผู้อำนวยการ Peace Research Institute Oslo (PRIO) ต่อมาเป็นผู้ร่วมกันพัฒนาแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพร่วมกับ Jake Lynch และนักวิชาการอีกหลายคน

⁴ เธอเป็นนักรัฐศาสตร์และมานุษยวิทยาที่ University of Oslo และเป็นผู้ริเริ่มการก่อตั้ง Peace Research Institute Oslo (PRIO) เคยเป็นผู้อำนวยการแต่ลาออกในปี 1967

ตีพิมพ์มาตั้งแต่ปี 2002 โดยมีข้อบทความที่น่าสนใจว่า “ทำไมวารสารศาสตร์สันติภาพจึงไม่เป็นข่าว” (Why Peace Journalism Isn’t News) (Fawcett, 2002) เป็นการศึกษาการรายงานข่าวความขัดแย้งในไอร์แลนด์เหนือ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสหราชอาณาจักรของหนังสือพิมพ์ Irish News กับ News Letter ที่ต่างก็มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบ่งขั้วกันชัดเจน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ารูปแบบของวาทศาสตร์และการเล่าเรื่องของหนังสือพิมพ์ (Rhetorical and narrative forms) เป็นไปเพื่อรับใช้แนวทางการวางกรอบ (Framing) และวาทกรรม (Discourse) ที่ไม่ต่างจากกลยุทธ์ทางวาทกรรม (Discursive strategy) ของนักการเมือง โดยไม่ได้พัฒนาข้อเสนอในเชิงประนีประนอมหรือการแก้ปัญหาความขัดแย้ง เขาชี้ว่าปัญหาใหญ่คือระบบโครงสร้างของหนังสือพิมพ์ที่ยึดโยงกับอำนาจในเชิงการเมืองและวัฒนธรรมทางวิชาชีพวารสารศาสตร์

ต่อมาในช่วงปี 2013-2017 เป็นช่วงที่ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวกับวารสารศาสตร์สันติภาพได้รับการเผยแพร่ในฐานข้อมูลวิชาการต่าง ๆ มากขึ้นตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพได้รับการขยายขยายจากระดับแนวคิดที่เป็นนามธรรมสู่การนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operational definition) เพื่อที่จะนำไปศึกษาหรือสังเกตปรากฏการณ์ในสื่อที่รายงานข่าวความขัดแย้งทั่วโลก

การนำแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพไปศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อในสถานการณ์ความขัดแย้งต่าง ๆ นั้น ยังก่อให้เกิดการตั้งคำถามต่อแนวปฏิบัติทางวารสารศาสตร์แบบดั้งเดิมที่ยึดถือเป็นคัมภีร์กันมานาน โดยเฉพาะการยึดถือต่อคุณค่าข่าว (News value) ความขัดแย้งที่กลายเป็นว่าสื่อคือผู้รายงานข่าวที่ขยายความขัดแย้ง (Reactive conflict) เสมือนว่าความขัดแย้งนั้นเป็นการต่อสู้ในสนามกีฬาที่แต่ละฝ่ายกำลังมุ่งสู่เป้าหมายของตน จึงไม่แปลกนักที่รูปแบบการรายงานข่าวจะเป็นไปในลักษณะใครได้เปรียบเสียเปรียบ นับจำนวนการตาย บาดเจ็บ และความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินคล้ายกับการรายงานข่าวกีฬาที่ให้แก่ผู้ชมมองแพ้-ชนะ (Zero-sum perspective) (Lynch & Galtung, 2010)

แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพเองก็ได้รับการตั้งคำถามด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นประเด็นพื้นฐานที่สุดตั้งแต่แนวคิด แก่นมุมของการประยุกต์ใช้ในบริบทความขัดแย้ง และระบบโครงสร้างอุตสาหกรรมสื่อที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันว่าจะเอื้ออำนวยให้วารสารศาสตร์สันติภาพเกิดมรรคผลได้จริงหรือไม่ (Shinar, 2007) ถือเป็นความท้าทายไม่น้อยในทางวิชาการและวิชาชีพที่จะพัฒนาแนวคิดนี้ให้เป็นรูปธรรม

ด้วยการเคลื่อนไหวตัวของแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่องนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ของแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ โดยจะสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจในทางวิชาการ ช่องว่างทางความรู้ และแนวทางการศึกษาวิจัยในอนาคต

แนวทางในการศึกษา

แหล่งข้อมูลสำคัญมาจากฐานข้อมูลดิจิทัลโดยใช้คำสำคัญ (Keyword) ที่เกี่ยวข้องกับวารสารศาสตร์สันติภาพและคำใกล้เคียงในการค้นหา ได้แก่ “Peace journalism” และ “Peace and war journalism” โดยผู้วิจัยเลือกจากฐานข้อมูลระดับนานาชาติที่เข้าถึงได้จากเครือข่ายคอมพิวเตอร์มหาวิทยาลัยแบบเสมือน (CUNET VPN service) ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระหว่างเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2561 แบ่งเป็น 11 ฐานข้อมูล ได้แก่ 1) Journal of Journalism Studies 2) Conflict & communication online 3) The International Communication Gazette 4) Journal of Strategic Analysis 5) Global Media and Communication 6) African Journalism Studies 7) A Research Journal of South Asian Studies 8) Global Media and Communication 9) Visions for Sustainability 10) Mass Communication and society และ 11) อื่น ๆ ที่ปรากฏในเว็บไซต์ที่มีความน่าเชื่อถือ รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 24 ชื่อเรื่อง ดังที่แสดงใน Figure 1-3 แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา

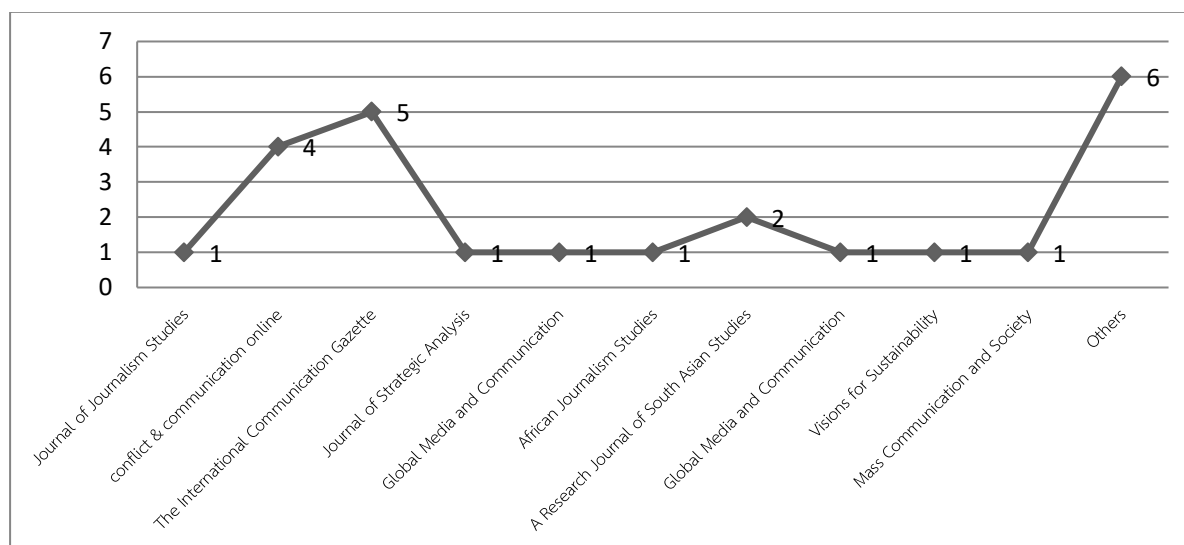


Figure 1 แสดงชื่อฐานข้อมูลและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

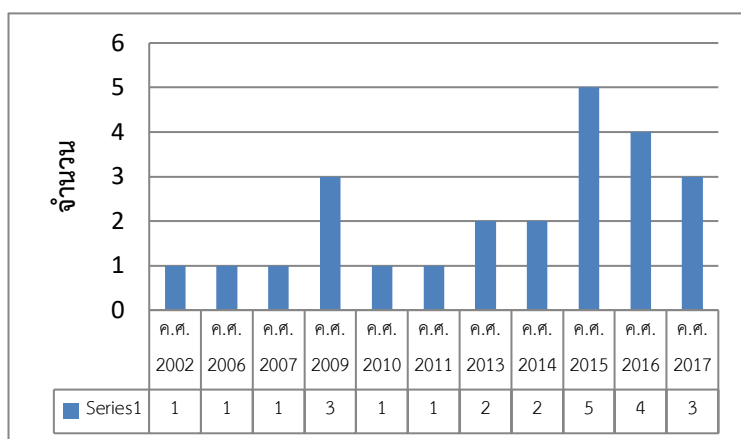


Figure 2 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เผยแพร่ตั้งแต่ ค.ศ.2002-2017

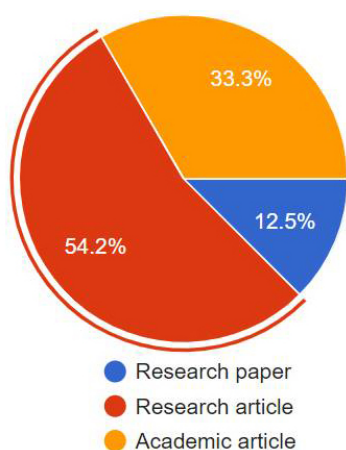


Figure 3 แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่แบ่งตามประเภทกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ บทความวิจัย ร้อยละ 54.2 บทความวิชาการ ร้อยละ 33.3 และรายงานวิจัย ร้อยละ 12.5

การศึกษานี้มีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณ นำเสนอด้วยสถิติพรรณนอย่างง่าย และข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการจัดหมวดหมู่เนื้อหาตามวัตถุประสงค์การศึกษา พร้อมทั้งสังเคราะห์ (Synthesis) ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในแต่ละประเด็นที่กำหนด โดยนำเสนอตามข้อค้นพบ ประกอบด้วย 1)รากฐานแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ 2) แนวทางการศึกษาและการพัฒนาตัวชี้วัด 3) ระยะความขัดแย้งที่ศึกษา 4) องค์ประกอบการสื่อสาร สื่อและสื่อใหม่ 5) พื้นที่ความขัดแย้งในพื้นที่สื่อ 6) การศึกษาเปรียบเทียบ 7) ประเด็นท้าทายและแนวทางการแสวงหาความรู้ในอนาคต มีรายละเอียดดังนี้

ขอบเขตการศึกษา

จากการเลือกประชากรที่เผยแพร่ในฐานข้อมูลระดับนานาชาติที่เข้าถึงได้จากเครือข่ายคอมพิวเตอร์มหาวิทยาลัยแบบเสมือน (CUNET VPN service) และเก็บข้อมูลในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2561 จึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงผลงานวิชาการที่อยู่นอกเหนือฐานข้อมูลที่กำหนด รวมถึงผลงานวิชาการที่ไม่ได้เผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยจัดทำกรอบการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เท่านั้น และคัดเลือกข้อมูลเชิงคุณภาพของผลงานทางวิชาการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษามาประกอบการนำเสนอผลการศึกษาด้วย

ผลการศึกษา

รากฐานแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ

แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพมีรากฐานมาจากองค์ความรู้ด้านสันติภาพศึกษา (Peace study) มี Galtung และ Ruge จากสถาบันการวิจัยสันติภาพ ประเทศนอร์เวย์ร่วมกันจุดประกายแนวคิดดังกล่าวจากการวิจัยที่พัฒนาเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์และเจนนับในเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นแนวทางการแสวงหาความจริงตามแนวปฏิฐานนิยม (Positivism) ผลการศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นหลายปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการบิดเบือนในการเลือก (Selection distortion) รายงานข่าวความขัดแย้ง ซึ่งทำให้การรับรู้ข้อเท็จจริงของสาธารณะบิดเบือนตามไปด้วย (Galtung & Ruge, 1965)

ต่อมามีการรณรงค์เพื่อเปลี่ยนแนวปฏิบัติของนักวิชาชีพข่าวด้วยการลดปัจจัยด้านคุณค่าข่าวด้วยการเพิ่มภาพของความขัดแย้งที่สมดุลมากขึ้น การรายงานข่าวของประเทศหรือบุคคลที่ไม่ใช่ชนชั้นนำ (Non-elite) ให้ความสนใจข่าวเชิงบวกและข่าวเชิงโครงสร้างมากขึ้น เป็นต้น เรียกข้อเสนอนี้ว่ากรอบคู่ขนานในการรายงานข่าวความขัดแย้ง (Two competing frames in coverage conflict) ได้แก่ กรอบวารสารศาสตร์สันติภาพกับกรอบวารสารศาสตร์สงคราม (War journalism) ประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้ (Galtung, 2003)

วารสารศาสตร์สันติภาพ	วารสารศาสตร์สงคราม
1. การมุ่งเน้นสันติภาพ/ความขัดแย้ง (Peace/conflict oriented) - สนใจการก่อตัว เป้าหมาย และประเด็นของความขัดแย้งจากทุกฝ่าย มุ่งเน้นชัยชนะร่วมกัน (Win-win orientation) - เปิดพื้นที่และเวลาให้แก่สาเหตุ ผลลัพธ์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม	1. การมุ่งเน้นสงคราม/ความรุนแรง (War/violent oriented) - สนใจที่ความขัดแย้ง คู่ขัดแย้ง และมุ่งเน้นเป้าหมายแพ้-ชนะ (zero-sum orientation) - ปิดพื้นที่และเวลาในการค้นหาสาเหตุและทางออกจากความขัดแย้ง - ทำสงครามให้เป็นสิ่งปกติ

วารสารศาสตร์สันติภาพ	วารสารศาสตร์สงคราม
● เปิดเผยความขัดแย้งให้โปร่งใส ● ให้เสียงกับทุกฝ่ายด้วยการเอาใจใส่และเข้าใจ ● มองความขัดแย้ง/สงครามในฐานะที่เป็นปัญหาสังคม สนใจความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์ ● มองเห็นความเป็นมนุษย์ (Humanization) จากทุกฝ่าย ● ทำงานเชิงรุก (Proactive) รายงานข่าวก่อนความขัดแย้งจะเกิดขึ้น ● สนใจผลกระทบที่มองไม่เห็นจากความขัดแย้ง เช่น ความเจ็บปวดทางจิตใจ การทำลายโครงสร้าง/วัฒนธรรม ฯลฯ	● มีเขา-เรา โฆษณาชวนเชื่อ ให้เสียงเฉพาะฝ่ายตนเอง ● มองคนอื่นเป็นปัญหา สนใจผู้ชนะสงคราม ● มองเห็นความไม่เป็นมนุษย์ (Dehumanization) จากฝ่ายตรงข้าม ● ทำงานเชิงตั้งรับ (Reactive) รายงานเมื่อเกิดความขัดแย้งเท่านั้น ● สนใจเฉพาะผลกระทบที่มองเห็นจากความขัดแย้ง เช่น เจ็บ ตาย ทรัพย์สิน ฯลฯ
2. การมุ่งเน้นความจริง (Truth oriented) ● สืบหาความจริงของทุกฝ่าย ● รายงานสิ่งที่ได้รับการปกปิด	2. การมุ่งเน้นโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda oriented) ● มุ่งสำรวจความจริงจากฝ่ายอื่น ● ช่วยฝ่ายตนเองรายงานหรือโกหก
3. การมุ่งเน้นประชาชน (People oriented) ● สนใจความเจ็บปวดจากทุกฝ่าย ทั้งผู้หญิง ผู้สูงอายุ เด็ก และให้เสียงที่ถูกละเลย (Voiceless) ● ประณามทุกฝ่ายที่ก่อความรุนแรง ● สนใจประชาชนที่ริเริ่มสันติภาพ	3. การมุ่งเน้นผู้นำ (Elite oriented) ● สนใจเฉพาะความเจ็บปวดฝ่ายตนเอง ให้ความสำคัญกับผู้ชายในฐานะที่แข็งแกร่งกว่าที่จะเป็นปากเสียงให้ผู้อื่น ● ประณามเฉพาะฝ่ายอื่น ● สนใจผู้นำที่ริเริ่มสันติภาพ
4. การมุ่งเน้นการแก้ปัญหา (Solution oriented) ● ให้ความสนใจแก่สันติภาพที่มาจากการไม่ใช้ความรุนแรงและความริเริ่มสร้างสรรค์ ● ให้ความสำคัญกับการริเริ่มสันติภาพและต่อต้านสงคราม ● สนใจโครงสร้าง วัฒนธรรม และสังคมสันติสุข ● ยังคงมุ่งรายงานข่าวการแก้ปัญหา การฟื้นฟูและสมานฉันท์เมื่อสงครามจบลง	4. การมุ่งเน้นชัยชนะ (Victory oriented) ● ให้ความสนใจแก่สันติภาพที่มาจากชัยชนะและการสู้รบ ● ปกปิดสันติภาพ เริ่มสนใจเมื่อฝ่ายตนเองกำลังมีชัยชนะ ● มุ่งเน้นสนธิสัญญา สถาบัน และสังคมที่ฝ่ายตนเองควบคุมได้ ● ออกจากพื้นที่เมื่อสงครามจบลงและกลับมารายงานข่าวใหม่เมื่อความรุนแรงปะทุขึ้นอีกครั้ง

ตาราง 1 แสดงกรอบคู่ขนานในการรายงานข่าวความขัดแย้ง (แปลจากแนวคิดของ Galtung, 2003)

จากข้อเสนอดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจของ Galtung ต่อการสร้างสันติภาพที่ไม่ควรให้ความสนใจกับผลกระทบที่ปรากฏต่อสายตา (Visible effect) เพียงอย่างเดียว แต่ควรให้ความสนใจต่อผลกระทบที่มองไม่เห็น (Invisible effect) ด้วยไม่ว่าจะเป็นผลกระทบที่มีต่อจิตใจและความสัมพันธ์ของผู้คน ชุมชน และสังคม การแสวงหาทางออกจากความรุนแรงที่มีพื้นฐานมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงการให้ความสนใจต่อความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม (Structural and cultural violence) ที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงความรุนแรงในสังคม เช่น การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม ความไม่เท่าเทียมทางเพศ อคติทางชาติพันธุ์ การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ ศาสนา และถิ่นกำเนิด การขาดโอกาสในการพัฒนา เป็นต้น โดยสื่อมวลชนมักละเลยที่จะทำความเข้าใจกับมันและสื่อสารอย่างเข้าใจ

จากแนวคิดดังกล่าวนำมาสู่ข้อเสนอที่ว่า วารสารศาสตร์สันติภาพจะเกิดขึ้น “เมื่อบรรณาธิการและผู้สื่อข่าวได้สร้างทางเลือกของเรื่องราวและวิธีการนำเสนอเนื้อหาในการรายงานข่าว ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสแก่สังคมในระดับที่กว้างขึ้นเพื่อจะได้พิจารณาและตอบสนองต่อคุณค่าของการไม่ใช้ความรุนแรง” (Lynch & McGoldrick, 2005, p.5) นั่นหมายความว่า วารสารศาสตร์สันติภาพจะเกิดขึ้นได้เมื่อนักวิชาชีพเปิดโอกาสแก่ตนเองที่จะละวางแนวปฏิบัติเดิมสู่ทางเลือกที่สอดคล้องกับวารสารศาสตร์สันติภาพ แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาเป็นตัวชี้วัดที่สามารถนำไปศึกษาหรือทดสอบปรากฏการณ์การสื่อข่าวความขัดแย้งของสื่อมวลชน

การวิจัยด้านวารสารศาสตร์สันติภาพส่วนใหญ่อ้างอิงแนวคิดที่พัฒนาโดย Galtung ในฐานะผู้บุกเบิกแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ ส่วนแนวคิดของนักวิชาการที่ได้รับการอ้างอิงมากเช่นกัน ซึ่งได้ปรับและขยายแนวคิดของ Galtung สู่การเป็นเครื่องมือสำหรับการวัดความเป็นวารสารศาสตร์สันติภาพ ได้แก่ Lynch และ McGoldrick รวมถึงนักวิชาการคนอื่น ๆ ที่นำเครื่องมือนี้ไปศึกษาในบริบทความขัดแย้งต่าง ๆ ทั่วโลก

แนวทางการศึกษาและการพัฒนาตัวชี้วัด

กระแสหลักของการศึกษาแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพเป็นการวิจัยตามแนวปฏิฐานนิยม (Positivism) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยมีเครื่องมือสำหรับการวิจัย (Measurement) ที่มีความตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ในการศึกษาเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อประเภทต่าง ๆ มากที่สุดถึงร้อยละ 62.5 รองลงมา คือ การสำรวจ (Survey research) ร้อยละ 12.5 และมีน้อยมากสำหรับการศึกษาด้วยวิธีการผสมผสาน (Mixed methods) ดังที่แสดงใน Figure 4

ส่วนการศึกษาตามแนวทางอื่นมีค่อนข้างน้อย ดังจะเห็นได้จากการวิจัยวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์(Critical Discourse Analysis: CDA) ซึ่งเป็นวิธีวิทยาการวิจัยที่สนใจความสำคัญของภาษาในเชิงการผลิต อารมณ์ และการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม ภายใต้ความเชื่อที่ว่าภาษาและสังคมต่างส่งผลต่อกัน ซึ่งแตกต่างการวิเคราะห์วาทกรรมทั่วไป มีเพียงร้อยละ 6.3%

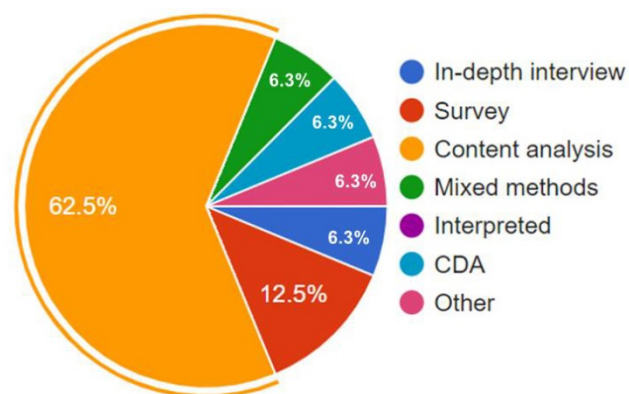


Figure 4 แสดงร้อยละของแนวทางการศึกษาที่ใช้แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ

ตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ การศึกษาเชิงสำรวจกับผู้สื่อข่าวทั่วโลกเพื่อวัดทัศนคติ การรับรู้และความสนใจด้านการปฏิบัติงานของนักวิชาชีพข่าวต่อแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ ผลการวิจัยทำให้เห็นข้อจำกัดด้านโครงสร้างองค์กรสื่อ สถานการณ์ในพื้นที่ความขัดแย้ง และตัวผู้สื่อข่าวที่มีโอกาสนำแนวปฏิบัติวารสารศาสตร์สันติภาพ (Neumann & Fahmy, 2016) มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานของตนเอง

ส่วนการวิจัยที่ใช้วิธีแบบผสมผสาน (Mixed methods) ก็ทำให้เห็นภาพรวมการดำเนินงานของสื่อทั้งระดับผู้สื่อข่าว และองค์กรข่าว ดังเช่นการศึกษาหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษของไทยที่รายงานข่าวความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เลือกใช้การวิเคราะห์เนื้อหาพร้อมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งทำให้เห็นทิศทางของข่าวที่เปรียบเทียบกันในแต่ละช่วงเวลา พบว่า มีแนวโน้มเป็นวารสารศาสตร์สันติภาพเพิ่มขึ้น องค์กรและรูปแบบของหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์ต่อเนื้อหาข่าว (Indradat, 2015)

ด้านตัวชี้วัดสำหรับวิจัยนั้น พบว่า Lee & Maslog (2005) ได้พัฒนาตัวชี้วัดมาจากแนวคิดของ Galtung, Lynch และ McGoldrick ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่ได้รับความนิยมนำไปเป็นเครื่องมือการวิจัย โดยมี 13 ตัวชี้วัดในแต่ละด้านของกรอบคู่ขนานในการรายงานข่าวความขัดแย้ง ได้แก่

วารสารศาสตร์สันติภาพ	วารสารศาสตร์สงคราม
Pj ₁ : การรายงานข่าวเชิงรุก (Proactive)	Wj ₁ : การรายงานข่าวเชิงตั้งรับ (Reactive)
Pj ₂ : สนใจผลกระทบที่มองไม่เห็นของสงคราม (Invisible effect of war)	Wj ₂ : สนใจผลกระทบที่มองเห็นของสงคราม (Visible effect of war)
Pj ₃ : มุ่งเน้นที่ประชาชน (People oriented)	Wj ₃ : มุ่งเน้นที่ผู้นำ (Elite oriented)
Pj ₄ : มุ่งเน้นที่ข้อตกลง (Agreement oriented)	Wj ₄ : มุ่งเน้นที่ความแตกต่าง (Difference oriented)
Pj ₅ : สนใจสาเหตุและผลกระทบของสงคราม (Causes and consequences of war)	Wj ₅ : สนใจสิ่งที่เกิดขึ้น ณ ปัจจุบัน (Focus on here and now)
Pj ₆ : หลีกเลี่ยงการตีตราฝ่ายดีหรือเลว (Avoid labeling of good or bad)	Wj ₆ : ตีตราว่าเป็นฝ่ายดีหรือเลว (Dichotomize the good and bad)
Pj ₇ : มุ่งเน้นหลายฝ่าย (Multi-party oriented)	Wj ₇ : มุ่งเน้นที่คู่ขัดแย้ง (Two-party oriented)
Pj ₈ : ไม่แบ่งแยกเขา-เรา (Non-partisan)	Wj ₈ : แบ่งแยกเขา-เรา (Partisan)
Pj ₉ : มุ่งเน้นที่ชัยชนะร่วมของทุกฝ่าย (Win-win oriented)	Wj ₉ : มุ่งเน้นที่การแพ้ชนะ (Zero-sum oriented)
Pj ₁₀ : ยังรายงานข่าวแม้สงครามยุติ (Stay on report aftermath of war)	Wj ₁₀ : หยุดรายงานและออกจากพื้นที่เมื่อสงครามยุติ (Stop reporting and leave after war)
การใช้ภาษา	การใช้ภาษา
Pj ₁₁ : หลีกเลี่ยงภาษาที่แสดงความเป็นเหยื่อ (Avoid victimizing language)	Wj ₁₁ : ใช้ภาษาที่แสดงความเป็นเหยื่อ (Use victimizing language)
Pj ₁₂ : หลีกเลี่ยงภาษาที่แสดงความเป็นปีศาจ (Avoid demonizing language)	Wj ₁₂ : ใช้ภาษาที่แสดงความเป็นปีศาจ (Use demonizing language)
Pj ₁₃ : หลีกเลี่ยงภาษาที่แสดงอารมณ์ (Avoid emotional language)	Wj ₁₃ : ใช้ภาษาที่แสดงอารมณ์ (Use emotional language)

ตาราง 2 แสดงตัวชี้วัดของแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพกับวารสารศาสตร์สงคราม (แปลจาก Lee & Maslog, 2005)

มีข้อสังเกตว่า บางตัวชี้วัดค่อนข้างปรับใช้ได้ยาก เนื่องจากการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวจากสื่อที่มักเลือกเฉพาะข่าวที่รายงานความขัดแย้งในระยะสงคราม (Wartime stage) เท่านั้น ทำให้ไม่สามารถนำตัวชี้วัดบางตัวไปกำหนดเป็นเกณฑ์การวัดความขัดแย้งในระยะอื่นได้ ได้แก่ 1) การรายงานข่าวเชิงรุก (PJ₁) เป็นการวัดการรายงานข่าวในระยะก่อนความขัดแย้ง (Before wartime stage) 2) ยังรายงานข่าวแม้สงครามยุติ (PJ₁₀) เป็นการวัดการรายงานข่าวระยะหลังสงคราม (After wartime stage) ทั้งสองตัวชี้วัดจึงไม่สอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่างที่มักเป็นเนื้อหาข่าวที่รายงานข่าวในระยะสงคราม ทั้งนี้ระยะของสงครามแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อนสงคราม ระยะสงคราม และระยะหลังสงคราม ดูภาพประกอบที่ Figure 5

ระยะความขัดแย้งที่ศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาส่วนมากเป็นข่าวที่รายงานในระยะสงคราม (Wartime) มากที่สุด ร้อยละ 43.8 ดังเช่นการศึกษาการรายงานข่าวของเว็บไซต์อัลจาซีรา ภาควิชาภาษาอังกฤษและอาหรับที่รายงานข่าวการประท้วงของประชาชนในบาห์เรนและการใช้อาวุธเคมีในสงครามซีเรีย ผลการศึกษาพบว่า การรายงานข่าวเป็นไปในลักษณะวารสารศาสตร์สงครามมากกว่าวารสารศาสตร์สันติภาพ (Abdul-Nabi, 2015) และผลการศึกษาอื่น ๆ ก็เป็นไปในทำนองใกล้เคียงกัน การเลือกเนื้อหาข่าวในระยะดังกล่าวเป็นกลุ่มตัวอย่างอาจไม่ได้ทำให้สาธารณะเข้าใจสถานการณ์ความขัดแย้งอย่างรอบด้านและมีพลวัตร เพราะความขัดแย้งนั้นมีพัฒนาการเพื่อให้เห็นภาพรวมในการปฏิบัติงานของสื่อในสถานการณ์ความขัดแย้ง จึงควรเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุมระยะของสงครามทั้ง 3 ระยะ ดังที่นำเสนอมาก่อนหน้านี้ แต่ก็อาจมีข้อจำกัดเรื่องกรอบเวลาในการวิจัย

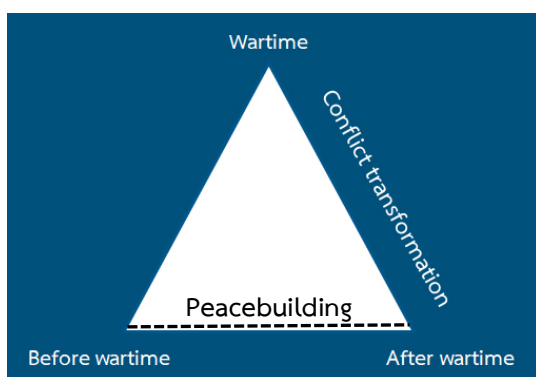


Figure 5 แสดงระยะของสงครามแบ่งเป็น 3 ระยะ รวมถึงช่วงการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง

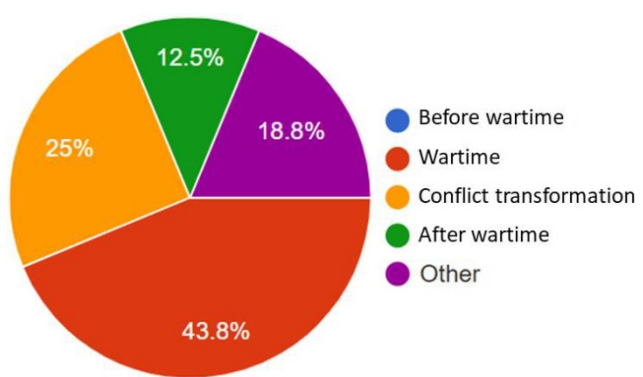


Figure 6 แสดงร้อยละของระยะสงครามและช่วงการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

นอกจากนี้ ยังมีการเลือกกลุ่มตัวอย่างในช่วงการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict transformation) ร้อยละ 25 ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังระยะสงครามต่อกับระยะหลังสงคราม โดยช่วงการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งนี้เป็นช่วงที่คู่ขัดแย้งมีการพูดคุยสันติภาพ (Peace talk) หรือมีข้อตกลงร่วมกันที่จะแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ช่วงรอยต่อดังกล่าวอาจใช้เวลานานกว่าระยะสงคราม ในช่วงเวลานี้ยังสามารถเกิดความขัดแย้งหรือความรุนแรงย่อย ๆ ได้อีก จากการศึกษายังพบว่าทางเลือกเนื้อหาข่าวในช่วงนี้มาวิจัยนั้นยังสนใจเฉพาะความขัดแย้งย่อย ๆ โดยไม่ได้ศึกษาแง่มุมในการริเริ่มกระบวนการสันติภาพ (Peace process) จึงถือเป็นโอกาสที่จะพัฒนาประเด็นการวิจัยการสื่อสารในกระบวนการสันติภาพเพิ่มเติม

องค์ประกอบการสื่อสาร สื่อ และสื่อใหม่

องค์ประกอบการสื่อสาร

องค์ประกอบการสื่อสารที่ได้รับการศึกษา ได้แก่ สาร (Message) ที่นำเสนอประเด็นความขัดแย้ง ร้อยละ 81.3 สอดคล้องกับวิธีการศึกษาที่ส่วนมากใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามที่แสดงใน Figure 4 มีการศึกษาองค์ประกอบผู้ส่งสาร (Sender) (ผู้สื่อข่าว และกองบรรณาธิการข่าว) และองค์ประกอบช่องทาง (Channel) ร้อยละ 6.3 ดังที่แสดงใน Figure 7

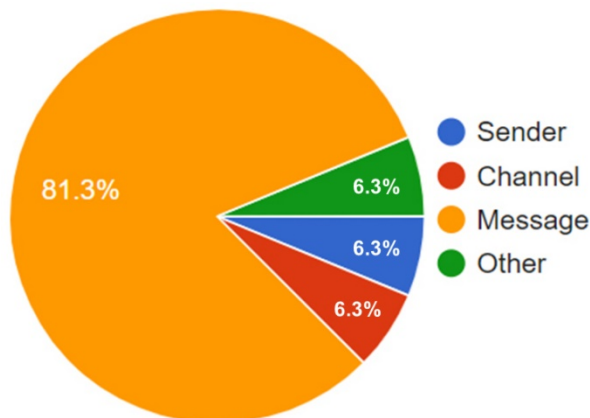


Figure 7 แสดงร้อยละขององค์ประกอบการสื่อสารที่มีการศึกษาผ่านแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ

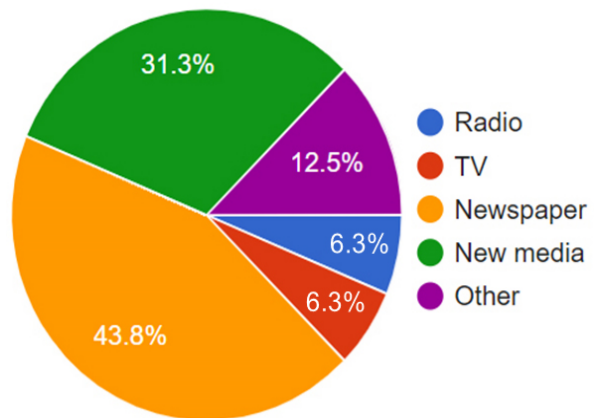


Figure 8 แสดงร้อยละของประเภทสื่อที่มีการศึกษา

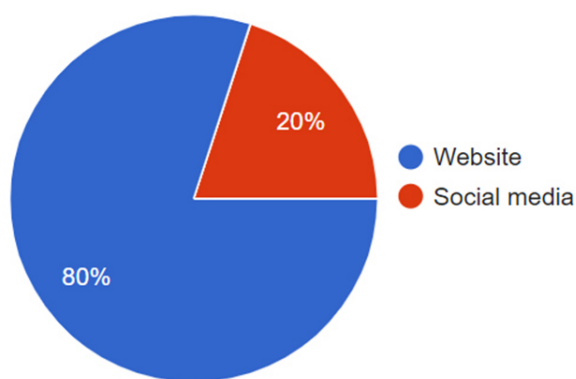


Figure 9 แสดงร้อยละของประเภทสื่อใหม่ที่มี

การศึกษา

จากผลการศึกษาดังกล่าว สะท้อนว่า การศึกษาองค์ประกอบผู้ส่งสาร ตั้งแต่ระดับผู้สื่อข่าว ที่ปฏิบัติงานอยู่ในภาคสนาม หัวหน้าข่าว และ บรรณาธิการข่าวยังมีค่อนข้างน้อย จึงทำให้เห็นภาพ ของกระบวนการสื่อข่าวที่ยังไม่คมชัดมากนัก และการ สะท้อนภาพที่ยังไม่ชัดเจนของความสัมพันธ์ระหว่าง กองบรรณาธิการข่าว (Meso level) กับระดับมหา ภาค (Macro level) ซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อมภายนอก ที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของกองบรรณาธิการทั้ง ทางตรงและอ้อม และมีผลต่อการรายงานข่าวความ ชัดแย้งด้วย

สื่อ

จาก Figure 8 พบว่า หนังสือพิมพ์เป็นสื่อหลักที่ได้รับความนิยมในการศึกษา ร้อยละ 43.8 ที่เป็น เช่นนี้เพราะสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีตัวหนังสือและภาพ สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาได้สะดวกแตกต่างจาก สื่อวิทยุและโทรทัศน์ที่สับคั่นข้อมูลย้อนหลังค่อนข้างยาก จนทำให้องค์ความรู้จากสื่อประเภทนี้ขาดหายไป

การศึกษาเนื้อหาในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ที่มีการศึกษาไม่มากนัก มีตัวอย่างการศึกษารายการวิทยุ ประเภทสนทนา (Talk show) ที่สื่อสารในประเด็นอ่อนไหวที่ได้รับการนำเสนอผ่านสื่อวิทยุในพื้นที่ความ ชัดแย้งของอุกันดาและบุนนาค ทั้งประเด็นนักเรียน การปลดอาวุธ การเรียกร้องให้ฝ่ายกบฏคืนกลับบ้าน การ เปิดเผยเรื่องราวของบุคคลที่เคยเป็นทหาร และกระบวนการสันติภาพ การศึกษานี้มีความน่าสนใจเพราะ เลือกใช้วิธีวิจัยวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพื่อศึกษาตัวสารของรายการวิทยุ โดยมุ่งความสนใจไปยัง โครงสร้างและหน้าที่ของภาษา ความหมาย ไวยากรณ์ รวมถึงกระบวนการผลิต การถ่ายทอด การรับฟัง และ บริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีกรอบการศึกษาผ่านทฤษฎีการวางกรอบข่าว (News framing theory) ซึ่งเป็น ทฤษฎีที่สนใจวิธีการกำหนด (Shape) การรับรู้ของผู้คนต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ของสื่อ และแนวคิดวารสาร ศาสตร์สันติภาพ ซึ่งพบว่า สื่อวิทยุสามารถควบคุมกรอบข่าวของตนเองได้ โดยไม่ได้ใช้ภาษาที่ตึงตังเร้าใจ มี ความระมัดระวังในการตั้งคำถามต่ออดีตทหารเด็ก ประนีประนอม และระมัดระวังที่จะส่งเสริมความเกลียดชัง (Hate speech) บางกรณีที่มีประเด็นปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ สถานีวิทยุจะส่งนักข่าวหลายคนซึ่งเป็น

ตัวแทนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ลงไปสอบสวนเหตุการณ์ร่วมกัน สิ่งที่น่าสนใจ คือ สื่อวิทยุมีความเป็นไปได้สูงที่จะประยุกต์ใช้แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพสำหรับการปฏิบัติงานขององค์กร (Tayeebwa, 2014)

สื่อใหม่

จาก Figure 8-9 พบว่า สื่อใหม่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค่อนข้างมาก เพราะปัจจุบันเป็นช่องทางที่เข้าถึงง่าย สื่อสารได้รวดเร็ว สามารถมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างกันได้ และเชื่อมโยงกันได้ในหลากหลายมิติ (Neese, 2016) โดยสื่อใหม่ที่ได้รับความสนใจในการศึกษามากที่สุด คือ เว็บไซต์ ร้อยละ 80 ซึ่งเป็นเว็บไซต์ของสำนักข่าวต่าง ๆ ส่วนสื่อสังคม (Social media) มีเพียงร้อยละ 20 โดยทั้งหมดเป็นทวีตเตอร์

ตัวอย่างการศึกษาการสื่อสารผ่านทวีตเตอร์ คือ การศึกษาความขัดแย้งในจังหวัดบาโลชิสถาน (Balochistan) ตั้งอยู่ทางภูมิภาคตะวันตกเฉียงใต้ของปากีสถาน โดยเป็นการศึกษาข้อความในทวีตเตอร์ของผู้นำความคิดเห็น (Opinion leader) ได้แก่ นักกิจกรรม สำนักข่าว นักข่าว นักสิทธิมนุษยชน นักการเมือง/พรรคการเมือง กลุ่มกบฏ รวมทั้งสิ้น 35 คน จำนวน 1,000 ข้อความ โดยใช้วิธีการค้นหาผ่านเว็บไซต์ www.topspy.com⁵ ด้วยการกำหนดคำสำคัญที่ต้องการค้นหา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้ทวีตเตอร์หลีกเลี่ยงการนำเสนอข้อมูลที่แสดงการแบ่งแยก มีการใช้ภาษาที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกค่อนข้างมาก โดยกลุ่มกบฏมีการสื่อสารในเชิงวารสารศาสตร์สันติภาพต่ำที่สุดในทุกตัวชี้วัดตรงข้ามกับทวีตเตอร์ของนักข่าว (Prakash, 2013)

พื้นที่ความขัดแย้งในพื้นที่สื่อ

พื้นที่ความขัดแย้งที่ปรากฏในพื้นที่สื่อที่ได้รับการศึกษาโดยใช้แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ ได้แก่ ตะวันออกกลาง ร้อยละ 31.3 เอเชียใต้ ร้อยละ 25 ทวีปแอฟริกา ร้อยละ 18.8 ส่วนภูมิภาคอาเซียนและอื่น ๆ เท่ากัน ร้อยละ 12.5 ข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ความขัดแย้งหลักที่ได้รับความสนใจในวงวิชาการยังเป็นความขัดแย้งในตะวันออกกลาง มีทั้งความขัดแย้งในระหว่างอิสราเอลกับปาเลสไตน์ อิรัก

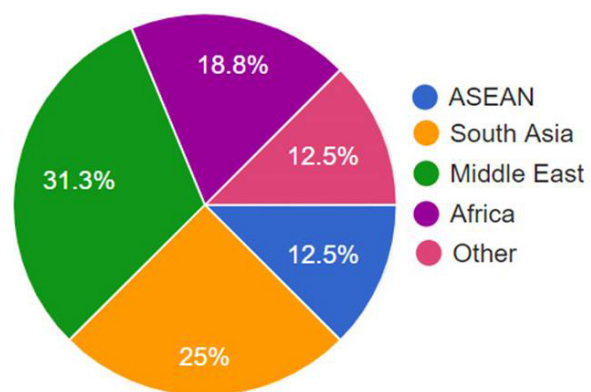


Figure 10 แสดงร้อยละของพื้นที่ความขัดแย้งในสื่อที่มีการศึกษาผ่านแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ

⁵ ปัจจุบันเว็บไซต์นี้ไม่สามารถใช้ได้แล้ว

ซีเรีย เป็นต้น ส่วนเอเชียได้นั้น เป็นความขัดแย้งในปากีสถาน และอินเดีย ขณะที่กลุ่มประเทศอาเซียนมีการศึกษาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ฟิลิปปินส์ และรัฐยะไข่ของเมียนมาร์ โดยเกือบทั้งหมดเป็นการศึกษาความขัดแย้งทางการเมือง ทั้งความขัดแย้งระหว่างประเทศ (International conflict) และความขัดแย้งภายในประเทศ (Domestic conflict)

การศึกษาเปรียบเทียบ

การศึกษาเปรียบเทียบการรายงานข่าวความขัดแย้งของสื่อแต่ละประเภทเป็นแนวทางการศึกษาหนึ่งที่มีการศึกษาค่อนข้างมากเช่นกัน โดยแบ่งเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่

1) การศึกษาเพื่อเปรียบเทียบระหว่างภาษาในประเด็นความขัดแย้งเดียวกัน ดังเช่นการศึกษาการรายงานข่าวความขัดแย้งในแคชเมียร์ของปากีสถานกับอินเดีย โดยเลือกเหตุการณ์การชุมนุมประท้วงและปราบปรามผู้ต่อต้านกองทัพอินเดียเมื่อเดือนมิถุนายน 2016 โดยเปรียบเทียบการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ภาษาอูรดูกับภาษาอังกฤษของปากีสถาน ผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับวางกรอบสงคราม (War frame) มากกว่ากรอบสันติภาพ (Peace frame) เพราะกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 แห่งมีอุดมการณ์ต่อต้านอินเดียสนับสนุนรัฐบาลประเทศตนเอง การมีภูมิหลังเช่นเดียวกับประชาชนในแคชเมียร์ และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลปากีสถาน (Zaheer, 2016)

2) การศึกษาเพื่อเปรียบเทียบระหว่างสื่อ เป็นการเปรียบเทียบระหว่างสื่อจากบริษัทหรือองค์กรข่าวที่ต่างกัน ดังเช่นการศึกษาของ Indradat (2015) ที่เปรียบเทียบหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น (The nation) กับบางกอกโพสต์ (Bangkok Post) ในการรายงานข่าวความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย โดยหนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับรายงานข่าวเป็นไปในกรอบวารสารศาสตร์สงครามมากกว่า แต่มีแนวโน้มรายงานข่าวในกรอบวารสารศาสตร์สันติภาพเพิ่มขึ้นจากการเลือกข่าวของ 3 เหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่มีบางประเด็นที่แตกต่างกันอยู่บ้าง เช่น เดอะเนชั่นมีแนวโน้มเป็นวารสารศาสตร์สันติภาพมากกว่า ขณะที่บางกอกโพสต์นำเสนอเสียงของผู้ที่เกี่ยวข้องหลากหลายกว่าโดยเฉพาะเสียงของประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น ส่วนเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคในการมุ่งสู่ความเป็นวารสารศาสตร์สันติภาพ เช่น การปฏิบัติงานของผู้สื่อข่าวในพื้นที่ การมีอิทธิพลของกองบรรณาธิการในกรุงเทพฯ กรอบการรับรู้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ขององค์กรข่าว ฯลฯ

3) การศึกษาเพื่อเปรียบเทียบสื่อข้ามประเทศ เป็นการเปรียบเทียบการรายงานข่าวความขัดแย้งเดียวกันของสื่อจากประเทศที่แตกต่างกัน ดังเช่นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างหนังสือพิมพ์ 4 ฉบับในประเทศเมียนมาร์ บังกลาเทศ และสหรัฐอเมริกาที่รายงานข่าวความขัดแย้งในรัฐยะไข่ของเมียนมาร์ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ หนังสือพิมพ์ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งส่วนใหญ่รับข่าวมาจากสำนักข่าวเอพี (AP) และ

รอยเตอร์ (Reuters) กลับมีความเป็นวารสารศาสตร์สงครามมากกว่าหนังสือพิมพ์ของเมียนมาร์ (Myint, 2009)

4) การศึกษาเพื่อเปรียบเทียบข้ามช่องทาง (Platform) เป็นการเปรียบเทียบการรายงานข่าวความขัดแย้งข้ามสื่อต่างประเภทกัน โดยเป็นการเปรียบเทียบระหว่างสื่อดั้งเดิมกับสื่อใหม่ เห็นได้จากการศึกษาของ Prakash (2013) ที่เปรียบเทียบการรายงานข่าวความขัดแย้งระหว่างสื่อหนังสือพิมพ์กับทีวีเตอร์ เป็นต้น

5) การศึกษาเพื่อเปรียบเทียบสื่อข้ามประเทศที่รายงานข่าวความขัดแย้งต่างเหตุการณ์กัน ดังเช่น การศึกษาเปรียบเทียบหนังสือพิมพ์ 8 ฉบับในอินเดีย ปากีสถาน ศรีลังกา อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ที่รายงานข่าวความขัดแย้งที่แตกต่างกัน โดยใช้ตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดของ Galtung ดังที่แสดงในตารางที่ 2 พบว่า หนังสือพิมพ์รายงานข่าวความขัดแย้งในประเทศด้วยกรอบวารสารศาสตร์สงคราม ส่วนเหตุการณ์ความขัดแย้งในอิรักรายงานข่าวด้วยกรอบวารสารศาสตร์สันติภาพ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะความขัดแย้งในประเทศตนเองเกี่ยวข้องกับกลุ่มต่อต้านรัฐที่หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับเป็นเสมือนตัวแทนของรัฐตนเอง ส่วนสงครามอิรักนั้นอยู่ห่างจากผลประโยชน์ของชาติ (Lee, Maslog, & Kim, 2006) สอดคล้องกับข้อวิพากษ์ของ Nohrstedt & Ottosen (2015) ที่ว่าสื่อมักล้มเหลวในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลของตนเองในประเทศที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประเทศ

ประเด็นท้าทายและแนวทางการแสวงหาความรู้ในอนาคต

แม้แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพได้ลงหลักปักฐานมาหลายทศวรรษแล้ว แต่การนำแนวคิดดังกล่าวมาศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนในการรายงานข่าวความขัดแย้งเริ่มเป็นรูปเป็นร่างมาตั้งแต่ปี 2002 โดยมีผลงานตีพิมพ์ในวารสารนานาชาติเพิ่มขึ้นชัดเจนในปี 2015 เป็นต้นมา ด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดนี้ได้รับความสนใจในทางวิชาการมากขึ้น อีกด้านหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่าความขัดแย้งและความรุนแรงนั้นยังเกิดขึ้นทั่วโลกแถมยังมีความซับซ้อน ซึ่งเป็นประเด็นที่ท้าทายนักวิชาการที่จะขยับขับเคลื่อนแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพให้ก้าวหน้าและนำไปสู่ภาคปฏิบัติท่ามกลางแรงต้านทานที่ใหญ่ยิ่งของโครงสร้างสื่อในระบบทุนนิยมที่มุ่งแสวงหาผลกำไรเป็นสำคัญ

สำหรับแนวทางการแสวงหาคำถามความรู้ในอนาคต ซึ่งสังเคราะห์มาจากผลการศึกษาตามที่ได้นำเสนอมาก่อนหน้านี้ มีรายละเอียด ดังนี้

1) การนำตัวชี้วัดวารสารศาสตร์สันติภาพและสงครามมาใช้ในการศึกษานั้น ควรพิจารณาถึงเงื่อนไขเกี่ยวกับระยะของสงครามด้วย (ดู Figure 5 เกี่ยวกับระยะของสงคราม) เพราะแต่ละระยะของสงครามนั้นจำเป็นต้องใช้ตัวชี้วัดที่แตกต่างกัน

2) การศึกษาการรายงานข่าวความขัดแย้งในช่วงการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่เป็นรอยต่อระหว่างระยะสงครามกับระยะหลังสงครามนั้น ยังเป็นช่องว่างทางความรู้อยู่มาก เพราะทั้งสื่อมวลชนและนักวิชาการต่างก็ให้ความสนใจกับระยะสงครามมากเป็นพิเศษ ดังนั้นการศึกษาการรายงานข่าวช่วงการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งจึงควรได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น เพราะเป็นช่วงเวลาที่มีความเปราะบางและมีโอกาสล้มเหลวในการแสวงหาข้อตกลงร่วมกันของคู่ขัดแย้ง ซึ่งสังคมโดยรวมควรร่วมมือกันสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้กระบวนการสันติภาพเกิดขึ้นได้จริง

3) การศึกษาวารสารศาสตร์สันติภาพที่ผ่านมายังวนอยู่กับการศึกษาเนื้อหาด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และการศึกษาสื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งถือเป็นกระแสหลักของการศึกษาทางด้านนี้ ทำให้แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพยังคงขาดการอธิบาย วิพากษ์วิจารณ์ และเสนอแนะเชิงนโยบายแก่นักวิชาชีพได้อย่างมีพลัง การกำหนดกรอบและวิธีการวิจัยใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับภูมิทัศน์การสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ด้วยการตั้งองค์กรสื่อเพื่อสันติภาพสำหรับการศึกษารูปแบบองค์กรสื่อเพื่อสันติภาพในยุคใหม่ การใช้วิธีการวิจัยวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และวิธีวิจัยเชิงมานุษยวิทยาทางอินเทอร์เน็ต (Netnography) เพื่อศึกษาชุมชนออนไลน์ในประเด็นความขัดแย้งและสันติภาพ ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาใหม่ในด้านการสื่อสารที่มุ่งเน้นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในชุมชนดิจิทัล โดยเก็บข้อมูลผ่านการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมของนักวิจัย (Kozinets, 2010) วิธีการศึกษานี้สอดคล้องกับภูมิทัศน์สื่อและข่าวสารที่เคลื่อนย้ายไปสู่พื้นที่ทางออนไลน์ รวมถึงการใช้วิธีการวิจัยผสมผสาน (Mixed methods) ในการแสวงหาคำตอบที่ลุ่มลึกมากขึ้น

4) ควรเพิ่มความสนใจในการศึกษาโครงสร้างสื่อมวลชนระดับกลางมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกองบรรณาธิการ องค์กรสื่อ และการศึกษาในระดับมหภาคที่เป็นปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่กระทบต่อการรายงานข่าวความขัดแย้งขององค์กรสื่อ

5) พื้นที่ความขัดแย้งที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการทั่วโลก คือ ตะวันออกกลางและเอเชียใต้ แต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของประเทศต่าง ๆ กลับได้รับความสนใจในการนำแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพมาศึกษาการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนน้อยมาก การเคลื่อนย้ายความสนใจจากความขัดแย้งกระแสหลักมาสู่ความขัดแย้งในบริบทใหม่ ๆ ดังกล่าว จึงน่าสนใจสำหรับการศึกษาในอนาคต โดยเฉพาะการปรับประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดวารสารศาสตร์สันติภาพในบริบทความขัดแย้งใหม่ ๆ

6) การศึกษาแบบเปรียบเทียบระหว่างสื่อเป็นแนวโน้มที่น่าสนใจ แต่องค์ความรู้ก็ยังจำกัดอยู่ที่การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของเนื้อหาข่าว โดยมิได้อธิบายถึงปัจจัยหรืออิทธิพลที่อยู่เบื้องหลังมากนัก ถือเป็นข้อจำกัดหนึ่งของการศึกษาเชิงเปรียบเทียบที่ควรได้รับการให้น้ำหนักเพิ่มขึ้น

แม้ว่าข้อเสนอแนะในการแสวงหาองค์ความรู้ด้านวารสารศาสตร์สันติภาพดังกล่าวจะพัฒนาขึ้นจากการศึกษาผลงานของนักวิชาการต่างประเทศ แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่าข้อเสนอนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบริบทของสังคมไทยได้เช่นกัน เพราะสังคมไทยเองก็ดำรงอยู่ภายใต้กระแสธารอันเชี่ยวกรากของโลกใบนี้เช่นกัน ถึงแม้จะมีรายละเอียดบางประการที่แตกต่างกันอยู่บ้างก็ตาม

บรรณานุกรม

- Abdul-Nabi, Z. (2015). Based on peace journalism model: Analysis of Al-Jazeera's coverage of Bahrain's uprising and Syria's chemical attack. *Global Media and Communication*, 11(3), 271-302.
- Atay, A. D. (2017). A discussion on the methodology of peace journalism. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 7(4), 556-565.
- Fawcett, L. (2002). Why peace journalism isn't news. *Journalism Studies*, 3(2), 213-223.
- Galtung, J. (2003). Peace journalism. *Media Asia*, 30(3), 177-180.
- Galtung, J. & Ruge, M. H. (1965). The structure of foreign news: The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four Norwegian newspapers. *Journal of Peace Research*, 2(1), 64-91.
- Galtung, J. & Vincent, R. C. (1992). *Global glasnost: Toward a new international information/communication*. New York: Hampton Press.
- Indradat, A. (2015). *Peace journalism and Thailand's southern insurgency: A comparative analysis of the conflict coverage in Bangkok Post and The Nation*. Bournemouth: Bournemouth University.
- Kozinets, V. (2010). *Netnography: Doing ethnography research online*. Los Angeles: SAGE.
- Lee, S. T., Maslog, C., & Kim, H. S. (2006). Asian conflict and the Iraq war. *The International Communication Gazette*, 68(5-6), 499-518.
- Lee, S. T. & Maslog, C. (2005). War or peace journalism? Asian newspaper coverage of conflicts. *Journal of Communication*, 55(2), 311-329.

- Lynch, J. & Galtung, J. (2010). *Reporting conflict: New directions in peace journalism*. Queensland: University of Queensland press.
- Lynch, J. & McGoldrick, A. (2005). *Peace journalism*. Gloucestershire: Hawthorn press.
- McGoldrick, A. & Lynch, J. (2000). *Peace journalism, what is it? How to do it?* Germany: TRANSCEND University Press.
- Myint, Z. M. (2009). *Peace journalism and framing in the northern Rakhine state of Myanmar*. Kansas: Department of Journalism and Mass Communications, College of Arts and Sciences, Kansas State University.
- Neese, B. (2016, February 15). *What is new media?* Retrieved from Southeastern University: <https://online.seu.edu/what-is-new-media/>
- Neumann, R. & Fahmy, S. (2016). Measuring journalistic peace/war performance: An exploratory study of crisis reporters' attitudes and perceptions. *The International Communication Gazette*, 78(3), 223-246.
- Nohrstedt, S. A. & Ottosen, R. (2015). Peace journalism: A proposition for conceptual and methodological improvements. *Global Media and Communication*, 11(3), 219-235.
- Prakash, A. (2013). Peace and war journalism: Case study of the Balachistan conflict in Pakistan. *Strategic Analysis*, 37(5), 621-636.
- Shinar, D. (2007). *Epilogue: Peace journalism - The state of the art*. Retrieved from Conflict & Communication Online: http://www.cco.regeneration.de/2007_1/pdf/shinar_2007.pdf
- Tayeebwa, W. (2014). *Framing peace, the case of conciliatory radio programming in Burundi and Uganda*. Cambridge: Center of Governance and Human Right, University of Cambridge.
- Zaheer, L. (2016). War or peace journalism: Comparative analysis of Pakistan's English and Urdu media coverage of Kashmir conflict. *A research Journal of South Asian Studies*, 31(2), 713-722.